

Ny roman af Ole Korneliussen

Saltstøtten

En introduktion til bogen og forfatterskabet

Af Kirsten Thisted

»Dagen i dag er dagen. Dagen, min dag, er ikke en officiel højtidsdag, kun min dag. Allerede i morges, mens dagen var ny, vidste jeg, at dagen i dag ville blive dagen. Jeg ved ikke, om jeg skal frygte den, for jeg har længe vidst at den dag skulle komme, men der var ikke sat kryds i kalenderen. Krydset har hængt længe på en snor ved siden af kalenderen, klar til at blive brugt.«

Uden at se sig tilbage forlader jeg fortælleren i Ole Korneliussens roman *Saltstøtten* sin lejlighed og begynder sin vandring mod et ukendt mål. Undervejs løber han ind i det halve København: fra de mest udgrænsede randeksistenser til mere velbjærgede, punktligt afdragsbetalende borgere – enhver type der kan tænkes at søge hvil eller passere forbi byens bænke, hvor fortælleren hænger ud. Ingen af disse andre personer møder vi dog direkte, alle må opleves gennem fortælleren, og det varer ikke længe før vi forstår, at *hans* briller er gjort af den særlige slags glas, som lader betragteren se lige ind til benet – og får mennesker til at fremtræde i deres mindst fordelagtige positur. Om nogen egentlig kommunikation bliver der aldrig tale, dertil

har fortælleren alt for travlt med at forskanse sig. Ethvert tilløb til egentlig kontakt tager sig i hans fortolkning ud som en »fristelse«, der skal modstås, og som han selv advarer os om, er det ikke alt hvad han siger, der skal tages for pålydende. Det er underteksten og modsigelserne i den tilsyneladende endeløse tanke/talestrøm, man skal koncentrere

Ole Korneliussen, født 10.04.1947 i Nanortalik. Debut med digtsamlingen *Putoq* (Hullet) 1973. Vandt i 1987 en litterær konkurrence udskrevet af Nordens Institut i Grønland, med novellen *Seqinersumi apisog* (Når det sner mens solen skinner). Siden udgivet: *Putoq Nutaaq* (Nyt hul), digte, 1991; *Uumasogut* (Medskabning), noveller, 1992; *Glamhuller*, digte, på dansk i samarbejde med Vagn Steen, 1993; *Det andet dyr*, noveller, 1998; *Tarrarsuummi Tarraq* (Skyggen i Spejlet), roman, 1999; *Saltstøtten*, roman, 2000.

Novellesamlingen *Det andet dyr* indstilledes til Nordisk Råds Litteraturpris 1999. Tildelt Grønlands Hjemmestyres Arbejdslegat 1990; Harald Kiddes Legat 1994; Statens Kunstfonds 3-årige Arbejdslegat 1999.

Kirsten Thisted er ansat ved Institut for Nordisk Filologi, Afdeling for Minoritetsstudier ved Københavns Universitet. Har bl.a. udgivet bøgerne *Jens Kreutzmann. Fortællinger og akvareller* og *'Således skriver jeg, Aron'*. Medlem af Det grønlandske Selskabs bestyrelse.

sig om, hvis man vil lære Korneliussens navnløse, professionelle brokrøv nærmere at kende.

Forfatterskabet

Ole Korneliussen er et af de store navne i grønlandsk litteratur, men han er samtidig opfattet som lidt af en outsider, fordi han med bopæl i Danmark siden 1967 betragter sit samfund på én gang udefra og indefra. Med sin respektløse omgang med de nationale myter, kombineret med en indædt foragt for samfundets hykleri og pamperi, har Korneliussen skabt sig et ry som oprøreren i grønlandsk litteratur. Der vil også være dem der mener, at han med sin personlige fremtræden arbejder bevidst på at iscenesætte sig et image lidt à la hovedpersonen i hans egen roman.

Ole Korneliussen debuterede i 1973 med digtsamlingen *Putoq* (Hullet), som blev et af de centrale, ofte citerede værker i 70'ernes grønlandske litteratur. Herefter forholdt Korneliussen sig tavs lige indtil 1987, hvor han vandt en novellekonkurrence udskrevet af Nordens Institut i Grønland, med novellen *Seginnersumi apisoq* (Når det sner mens solen skinner).

Herefter har Korneliussen fortsat sit forfatterskab uden afbrydelse. I 1991 kom *Putoq nutaaq* (Nyt hul), en stærkt udvidet genudgivelse af digtsamlingen fra 73, i 1992 novellesamlingen *Uumasogat* (Medskabning), og i 1999 romanen *Tarrarsuummi Tarraq* (Skyggen i Spejlet). Alle tre bøger er udgivet af forfatteren selv i dansk version, og det er et særkende ved Korneliussens danske udgivelser, at der lægges et stort arbejde i at

gendigte teksterne, så de danske versioner får karakter af selvstændige produktioner, snarere end oversættelser. Teksterne er aldrig komplet identiske i den grønlandske og danske version, og den lille forskel markeres ved at ingen af titlerne fremstår som nøjagtige oversættelser. Til de tre bøger svarer de danske titler *Glamhuller* (1993), *Det andet dyr* (1998) og *Saltstøtten* (2000). På den måde genspejles forfatterens situation som tosproget og to-kulturel.

Eksistentialisme og samfundsdebat

Som flere andre unge grønlandere inspireredes Korneliussen under studieårene i Danmark dels af den franske eksistentialisme, dels af surrealismens formsprog, som på visse punkter vækker genklange til den grønlandske fortælletradition. Korneliussen læste medicin dengang, men interessen for studierne dalede. Til gengæld kom der en digtsamling. Et »glamhuk« er en åbning eller et vindue øverst oppe i kirketårnets mur, eller et lydhul. Den danske titel er dermed den perfekte metafor for digtenes indhold, hvor blikket vendes ud af de forstenede institutioner (heriblandt netop kirken) – ud mod verdensrummets tomhed, men hvor der alligevel lades en lille åbning stå for at nogen eller noget derude kunne se tilbage. Ligesom i forholdet mellem mennesker, hvor det at se og blive set (og hørt) er den eneste, risikofyldte, mulighed for kommunikation og identifikation – og i sidste instans for personlig identitet.

I sit prosa-forfatterskab har Korneliussen fortsat afsøgningen af forholdet mellem jeget, samfundet og medmen-

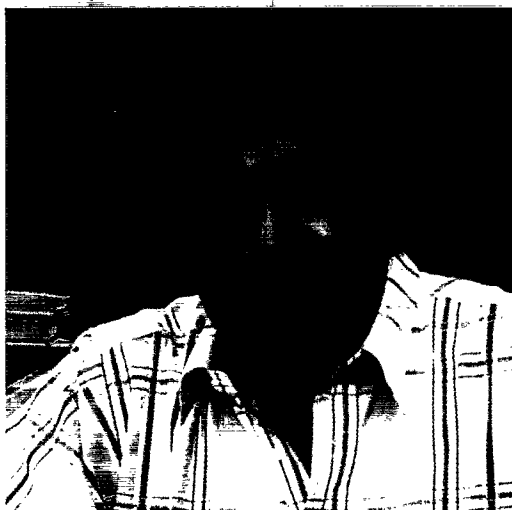
nesket. 80'er-novellen »Når det sner mens solen skinner« skriver sig således på mange måder ind i den tids grønlandske litteratur, hvor eksistentialemens almene beskrivelse af menneskets ensomhed og fremmedgjorthed i verden kobledes sammen med opgøret med den danske kolonipolitik, således at kritikken først og fremmest rettede sig mod samfundet. Det var den af danskerne påtvungne moderne samfundsorden, der gjorde menneskene fremmede i deres eget land. I løbet af 70'erne og 80'erne steg selvmordskurven i Grønland drastisk, og selvmord blev et af de mest centrale symboler i periodens digtning: fortolket som et symbol på de unge grønlænderes protest mod et samfund der ikke ville give dem plads. *Når det sner mens solen skinner* handler da også om et selvmord. Titlen er et gammelt grønlandsk mundheld: hvis der kommer en snebyge mens solen skinner, er det tegn på at nogen har taget sit eget liv.

Upålidelige fortællere

Hvad der imidlertid adskiller *Når det sner mens solen skinner* fra periodens gængse brug af tematikken, er den afstand der lægges til hovedpersonen. Hovedpersonen er ikke nogen tragisk helt. Hans overvejelser forud for den afgørende handling er beskrevet med indlevelse og forståelse, men hans udsagn er samtidig så fulde af modsigelser og halvkvædede viser, at læseren får lyst til at gå i dialog med ham og få nærmere rede på årsagerne til hans forehavende. Selvmorderen vil vise at han tør døden, men får samtidig ufrivilligt demonstreret i hvor

ringe grad han tør livet. Ligeledes synes en ikke fuldbyrdet sorgproces omkring en elsket fætters død at spille en afgørende rolle, men det er kun os, læserne, der ser forbindelsen. På trods af al sin analysen fremstår hovedpersonen temmelig uafklaret omkring sine egne motiver. Novellen varsler således den mangetydighed og brug af upålidelige fortællere, som kendetegner de senere noveller i *Umasoqat/ Det andet dyr*.

I virkeligheden daterer *Saltstøtten* sig tilbage til den tid, hvor Korneliussen skrev *Når det sner mens solen skinner*. Et romanudkast med titlen »Ligeegyldighedens synonym«, dateret 1988, viser stor lighed med den senere publicerede roman. Udkastet er skrevet over samme plot som novellen: en jeg-fortæller indleder med at gøre netop dagen i dag til den udvalgte dag, hvor han af egen fri vilje og som følge af et personligt valg vil tage sit liv – hvorpå vi følger ham frem til det endelige øjeblik. Som i *Saltstøtten* er scenen imidlertid her sat i København, og inspirationen fra forfattere som Sartre og Camus er tydelig. Det drejer sig om menneskets frie valg til at vælge sin egen eksistens – også hvis denne eksistens er ikke-eksistens – men med samme pointe som i novellen: vi har at gøre med en person som tror, at han har set lyset, men som i virkeligheden har travlt med at føre sig selv bag lyset. Jeg-fortælleren ser splinten i sit medmenneskes øje, men ikke bjælken i sit eget, og ved sine mange selvmodsigelser og fortælelser afslører han, at det måske snarere er sig selv han taler om, end om alle de andre, tilfældige ofre han møder og hudfletter på sin vej.

Ole Korneliussens jeg-fortæller er ikke nogen specielt sympatisk figur. Faktisk er han af og til overordentlig usympatisk – og endnu værre var det i det gamle udkast, hvor forfatteren også lod ham synke ned i langt dybere fornedrelse, end det nogen sinde bliver tilfældet i den publicerede version. Alligevel kan man ikke lade være med at sympatisere med ham for hans rå, umaskerede facon. Det er heri han tilsyneladende lever op til et af eksistentialismens centrale credoer: ikke at bære masker, ikke at lade sig tvinge ind i roller, andre har bestemt. Om han så alligevel har formået at bryde ud, eller om han er mindst lige så meget en fange af sine forudsætninger og sine omgivelser – og af sin egen angst – som alle andre, det er spørgsmålet.

Opgøret med den nationale myte

Når Ole Korneliussen skal fortælle sin personlige historie, gør han opmærksom på, at alle tidligere mennesker i grunden er ens forfædre, fordi hele menneskeheden i sidste instans er i fa-

milie med hinanden. Hvad hans egne nærmeste forfædre angår, lægger Korneliussen vægt på hvordan mødet mellem Nord- og Syd- og Øst- og Vestgrønland er manifesteret i slægten, der også tæller mere end én farverig europæer. På den måde tolker K. sig ind i en moderne hybrid identitet – på tværs af forestillingerne om grønlænderne som et mere statisk, »oprindeligt« folk (se fx. kronikken i serien »Min arv«, Politiken 15.08.1991).

En af de nationale myter Korneliussen med særlig fryd ironiserer over, er en myte som er skabt i den grønlandske litteratur, som et led i den nationale konstruktion af grønlænderne som et særligt, med andre inuit beslægtet, men alligevel selvstændigt, særegent folk. Myten fortæller om, hvordan det blandt alle inuit netop var grønlændernes forfædre, der besad den største fremdrift, og derfor nåede det »forjættede« land. Korneliussen tillader sig imidlertid at tænke tanken til ende, og påpeger at det så i vore dage, hvor vejen ikke længere ender blindt ved Kap Farvel, må være alle hængerøvene der bliver tilbage deroppe – mens folk som han selv har søgt for at komme ud af røret.

Dén historie har Korneliussen leveret ved mange foredrag og oplæsninger. I *Saltstøtten* lægges imidlertid nøjagtig den samme historie i munden på den upålidelige fortæller. Hvordan skal vi nu forstå det?

Etnicitet og identitet

Opgøret med ideen om en persons etnicitet som afgørende for sammes identitet har været en af Ole Korneliussens

mærkesager, formuleret i sarkastiske udfald mod den forfædre-, fortids- og oprindelighedsdyrkelse, der kendetegnede grønlandsk kulturliv i de første tiår efter hjemmestyrets indførelse. Selv om der er en betydelig forskel i nuance, udtaler forfatteren og hans fortæller sig med en bemærkelsesværdig enighed omkring dette spørgsmål:

»Selvfølgelig kan jeg genkende mig selv hos mange af mine aner, men jeg dyrker dem ikke, har altid holdt på, at kun de, der keder sig gudsjammerligt i deres tilværelse eller har det skidt, dyrker denne sport. Jeg accepterer gerne, at jeg har forfædre, men jeg er mig selv. Rødder skal være dér, hvor rødder hører til – under mulde, det er kun de friske grene og nye skud, der er interessante.« (Korneliussen op.cit., slutningen på kronikken).

»Har et menneske, der har forladt sine forfædre, ingen identitet? Jo og atter jo, det er først nu, den personlige identitet virkelig dukker frem, nu er han sig selv, klamrer sig ikke længere til sine forfædre. For lang tid siden væltede jeg mit stamtræ med en motorsav og sprængte dets rødder med dynamit.« (Fortælleren i *Saltstøten*, s. 14).

Har fortælleren virkelig, i positiv forstand, frigjort sig fra sine rødder og foretaget sine egne eksistentielle valg? Eller forholder det sig på dette punkt som med tiraderne om, at han kun er sig selv – og at det sandelig er godt det samme! En besværgelse bag hvilken vi aner en ensomhed af samme afmægtige, altop-

slugende karakter som den skæbne, han analyserer og udler hos andre forsmåede ægtemænd og mislykkede fædre?

I det første oplæg til romanen foregik hele handlingen i København, selv om byen efterhånden som handlingen (og hovedpersonens delirium) skred frem, mere og mere tog karakter af arktisk vildmark, med gader der forvandlede sig til rivende elve etc. Det element er bevaret i den trykte roman, men dog med mindre vægt på deliriums-tilstanden, og mere gjort til spørgsmålet om geografiske steder som part af personlig erindring og bevidsthed – et forhold der muliggør at en person kan vandre i flere dimensioner samtidig. Romanoplægget startede dér hvor jeg-fortælleren konstaterer, at dagen i dag er dagen. Som noget nyt er der i den trykte version tilføjet en ramme, hvor fortælleren i bogens åbning afbrænder sin gamle jolle i en nærmest rituel scene, hvor den nære forbindelse mellem båden og jeget mere end antydes. Åbningsscenen er tydeligt sat i Grønland. Uden at røbe for meget om bogens slutning, kan vi konstatere, at ringen på en eller anden måde sluttet. Er noget fuldbragt undervejs?

Det spørgsmål må i sidste ende overlades til læseren. Men man kan ikke undgå at bemærke, at de lukkede døre som hjemsøger fortællerens liv, forbliver lukkede, selv helt fremme mod slutningen. Til gengæld er netop brugen af symbolet brand næppe tilfældigt. Noget gammelt må af vejen for at noget nyt kan genopstå. Som Fugl Fønix. Temaet genfødsel anslås også af den lange tunnel hovedpersonen må igennem til slut, for at komme ud på den anden side.

Endelig er der temaet med saltstøtten, hentet fra 1. mosebog, 19,26, hvor Lots hustru ser sig tilbage og forvandles til en saltstøtte. Postulatet at man ikke skal se sig tilbage synes at falde i tråd med afskrivningen af fortiden og forfædrene. Men hvem er så egentlig saltstøtten i forløbet? Alt imens fortælleren har travlt med at afskrive sig både historie og relationer, aner vi som sagt både fortid og efterkommere – og kuldsejlede forhold. Fortælleren brænder sin fortid – men er hans problem ikke snarere, at han ikke *tør* se sig tilbage?

Det (post)moderne

Noget er i hvert fald sket med romanen siden det første oplæg, hvor hovedpersonen utvetydigt lykkes med sit selvmord. Noget som samtidig inkluderer en mere utilslørret brug af den grønlandske tradition, idet mågeungen som hovedpersonen identificerer sig med i indledningen, vel må siges at fungere som en slags hjælpeånd mod slutningen.

Betyder det så, at intet af hvad fortælleren undervejs har sagt, skal tages for pålydende. Næppe. Fortælleren har jo for så vidt næppe grundlæggende uret, hverken i sine analyser eller påstande. Forløbet demonstrerer blot, at alting ikke er så entydigt, som han gerne vil gøre det til. Neden under den store, overordnede meningsløshed findes meningen alligevel i form af den enkelte historie, der trods sin tilsyneladende banalitet altid rummer mere, end den umiddelbart kan nedskrives til. Uanset hvor meget fortælleren nedgør alle de tilsyneladende ulevede, indholdstomme liv omkring sig, må man som læser kon-

statere, at disse personer på magisk vis formår at kommunikere ikke så lidt bag om ryggen på fortælleren, så man alligevel bliver interesseret i dem som personer, samtidig med at man oparbejder en stadigt stigende irritation og frustration over på den måde at være henvist til en så mavesur, misantropisk personage, uden mulighed for at slippe fra ham og skifte synsvinkel.

Neden under fortællerens drift mod menings-destruktion løber således (læserens) drift mod menings-skabelse – måske den samme drift som afslutningsvis alligevel får sin vilje også med fortælleren selv?

Med temaer som disse indskriver Korneliussen sig i det såkaldt postmoderne, ligesom han med temaer som hybrid identitet, diaspora-oplevelse og imaginære hjemlande (geografiske steder omskabt til bevidsthedsmæssige størrelser) bevæger sig ud i de samme farvande som tidens internationale, post-koloniale litteratur. Var forfattere som Sartre og Camus således en inspiration for forfatterskabet i 70'erne og 80'erne, har en forfatter som Salman Rushdie været det i 90'erne.

Ole Korneliussen er ikke en forfatter hvis tekster man nemt gør sig færdig med – endsige slipper af sted med at levere udtømmende analyser af. Det stik modsatte har da givetvis også været hans hensigt.

Litteratur om Ole Korneliussen:

Karen Langgård i: *Digitanalyser*, Ilisimatusarfik 1987; Per Langgård i *Nordica* bind 7, 1990; Chr. Berthelsen i *Ka-laallit atuakkiaat 1990 ilanngullugu*, 1994; Eva Møller Thomassen: »Det andet dyr« – set med Sartres eksistensfilosofi. »Helvede, det er de andre«, Ilisimatusarfik (bacheloropgave), upubliceret, 1999.